

แนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมตามหลักบุญกิริยาวัตร

The Guidelines of Enhancing the Social Responsibility Based on Puññakiriya-vatthu (bases of meritorious action)

จรัสลักษณ์ ทองโอฬาร*

Charatluck Thongoran

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Master of Art (Buddhist Studies) Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: 6201205014@mcu.ac.th

Received: July 12, 2022

Revised: August 10, 2022

Accepted: August 15, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องแนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมตามหลักบุญกิริยาวัตร มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบัน (๒) เพื่อศึกษาหลักบุญกิริยาวัตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และ (๓) เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมไทยตามหลักบุญกิริยาวัตร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๕ รูป/คน และประชาชนทั่วไปในเขตพื้นที่อำเภอเมืองนนทบุรี จำนวน ๑๖ คน

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบันมี ๓ ประการ คือ (๑) เห็นแก่ตัว ไร้น้ำใจ (๒) ไม่มีระเบียบวินัย เอาดีเอาเปรียบผู้อื่น และ (๓) การขาดสติ ไม่รู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง และคนในสังคมไทยยุคปัจจุบันมักไม่เข้าใจคำว่าบุญกิริยาวัตร แต่รู้จักคำว่าทาน ศีล และภavana ซึ่งคำว่าบุญกิริยาวัตรมีปรากฏในสังคีตสูตร และบุญกิริยาวัตรสูตร โดยอรรถกถาจารย์ได้อธิบายเพิ่มว่า คือการบำเพ็ญบุญ ๓ อย่าง คือ ทานมัย สีลมัย ภาวนามัย ส่วนความรับผิดชอบต่อสังคม มี ๔ ระดับ คือ (๑) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในการเป็นพลเมือง (๒) ความรับผิดชอบต่อครอบครัว (๓) ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา และ (๔) ความรับผิดชอบต่อมิตรสหาย แนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมตามหลักบุญกิริยาวัตร ทำได้โดยรูปแบบ “LOVE Model” คือ ให้ความรู้เรื่องการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตรที่ถูกต้อง ในด้านการให้ทาน จัดกิจกรรมใส่บาตรร่วมกัน ลงพื้นที่บริจาคสิ่งของ ทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ สร้างช่องทางสื่อสารในโซเชียลมีเดียระหว่างวัดและชุมชน ด้านศีล ให้ทำตารางบันทึก

* นางสาว จรัสลักษณ์ ทองโอฬาร Miss Charatluck Thongoran

พฤติกรรมประจำวัน ทำการประชาสัมพันธ์และรณรงค์ให้ร่วมมือกันปฏิบัติตามกฎกติกา ด้านภาวนา ให้จัดกิจกรรมฝึกเจริญสติ วิปัสสนาภาวนา โดยพระวิปัสสนาจารย์หรือวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญ สำหรับ ในสถานการณ์ปัจจุบันให้น้ำหนักกิจกรรมแบบออนไลน์ สวดมนต์ ฟังธรรม นั่งสมาธิ หรือเดินจงกรมผ่าน การไลฟ์สดทางเฟซบุ๊ก แอปพลิเคชันซูม หรืออื่น ๆ กระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวและเข้าถึงการปฏิบัติภาวนา ในวิถีใหม่มากขึ้น รวมทั้งทำกิจกรรมตามรูปแบบของแอปพลิเคชันที่เป็นตารางฝึกปฏิบัติ “Mind Gym” ที่เน้นการปฏิบัติบุญกิริยาวัตถุให้ครบทั้ง ๓ ประการในแต่ละวัน โดยเฉพาะการเจริญสติ ให้รู้เท่าทันอารมณ์ ปัจจุบัน จนสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ นำไปสู่การพัฒนาจิตให้เจริญขึ้นสู่ระดับปัญญา

คำสำคัญ: แนวทางการเสริมสร้าง; ความรับผิดชอบต่อสังคม; หลักบุญกิริยาวัตถุ

Abstract

In this research entitled “The Guidelines of Enhancing the Social Responsibility Based on *Puññakiriyā-vatthu*” (bases of meritorious action), there are three objectives: (1) to study the problems of the responsibility for Thai society in the present, (2) to study the principles of “*Puññakiriyā-vatthu*” in Buddhist scriptures, and (3) to propose the ways to enhance the social responsibility based on the principles of “*Puññakiriyā-vatthu*”. This research is a qualitative research with documentary information, and in-depth interviews of five Buddhist scholars as the key informants and sixteen people lived in Muang-Nonthaburi District.

The results of the research were found that there are 3 problems of the responsibility towards Thai society in the present such as: (1) Selfishness and lack of sympathy; (2) Lack of discipline and taking advantage of others; and (3) Lack of consciousness to control self-emotion. The Buddhist scholars and the interviewed people were of the opinion that. these problems were caused by the misuse of technology and social media. Presently people in Thai society do not mostly understand the word “*Puññakiriyā-vatthu*”, but know the words “giving alms”, “keeping precepts”, and “meditating”. The word “*Puññakiriyā-vatthu*”, that was appeared in the “*Sangkhithi Sutra*” and the “*Puññakiriyā-vatthu Sutra*” and was additionally explained by the exegetes, means such 3 types of making merits as “*Dānamaya*”, “*Sīlamaya*”, and “*Bhāvanāmayā*”. Which used as the guidelines for enhancing the social responsibility in 4 levels:

(1) responsibility for citizenship, (2) responsibility to the family, (3) responsibility to educational institutions, and (4) responsibility to friends. The guidelines of enhancing the social responsibility based on the principles of “*Puññakiriya-vatthu*” can be done by “LOVE Model” which is giving correct knowledge of “*Puññakiriya-vatthu*”. The examples of giving alms are setting of group activity to offer food to monks, donating the objects to the community, setting group activities for public benefits, and creating communication channels on social media among the temples and the community. The examples of keeping precepts are making the recording schedules of daily behavior, and publicizing the campaign of cooperating to follow the regulations. The examples of meditating are setting the activities of practicing mindfulness and insight meditation to be taught by insight meditation monks or experienced moderators. Other online-format activities can be set in the current situation such as the activities of chanting, listening to the dhamma, sitting and walking meditation with live broadcasts via Facebook, Zoom or other online applications in order to stimulate alertness and to more often approach new normal formats of meditation, including the activities with online applications in the form of practicing schedules “Mind Gym” which focusing on the completely practice of *Puññakiriya-vatthu* each day, especially mindfulness to be aware of the current mood until able to control their own emotions lead to develop the mind to reach the level of wisdom.

Keywords: The Guidelines of Enhancing; The Social Responsibility;
Puññakiriya-vatthu (Bases of Meritorious Action)

บทนำ

สังคมไทยเป็นสังคมชาวพุทธมีประชากรจำนวน ๖๙ ล้านคน โดยจากการประมาณของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ระบุว่า มีประชากรร้อยละ ๙๓ นับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท^๑ อันมีหลักธรรมคำสอนครอบคลุมในทุกแง่มุมของชีวิต และสามารถนำมาปรับใช้กับการแก้ปัญหาชีวิตได้ทุกรูปแบบ โดยเฉพาะหลักบุญกิริยาวัตถุ อันถือเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ประกอบไปด้วย ทาน ศีลและภาวนา ซึ่งคนไทยมีความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีมาตั้งแต่ในอดีต เพราะสภาพสังคมดั้งเดิมของไทยนั้นเป็นสังคมแบบ

^๑ สถานทูตสหรัฐและสถานกงสุลในประเทศไทย, รายงานว่าด้วยเสรีภาพทางศาสนานานาชาติในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๖๓, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.usembassy.gov/th/our-relationship-th/official-reports-th/2020-international-religious-freedom-report-thailand-th/> [๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๔].

เกษตรกรรม วิถีชีวิตจึงมีความเรียบง่ายโดยวัดและพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญอย่างใกล้ชิดต่อผู้คนอย่างมาก ดังที่ทราบกันว่าการศึกษาของไทยตั้งแต่ในยุคสุโขทัยมานั้น มีวัดเป็นสถาบันที่มีบทบาทในการเป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนของเหล่าลูกหลานขุนนางและประชาชนทั่วไป ซึ่งในสมัยอยุธยาก็ยังคงรูปแบบเดิมเอาไว้ แต่ได้เพิ่มการเรียนการสอนในวิชาสามัญขึ้นโดยมิชชันนารีชาวตะวันตก ทำให้บ้านและวัดมีบทบาทสำคัญในสังคมไทยมาตลอดจนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ก่อนที่จะเข้าสู่ยุคของการปฏิรูปการศึกษา ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕^๒ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สังคมชาวพุทธของเรามีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิดกับเรื่องบุญกันอย่างแยกไม่ออก

สำหรับในยุคปัจจุบัน สังคมไทยกำลังมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ด้าน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อผู้คนในสังคมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่กำลังอยู่ในยุคไอที (Information Technology) สามารถส่งผ่านข้อมูลกันได้อย่างรวดเร็ว ทุกคนต้องดำเนินชีวิตอยู่ในสภาพสังคมที่มีความแข่งขันสูง และต้องเผชิญความกดดันหลาย ๆ อย่าง ทำให้มีความชิงดีชิงเด่น เอารอด เอาเปรียบซึ่งกันและกัน เพื่อความอยู่รอดและความเจริญก้าวหน้าของตนเอง^๓ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงในด้านคุณธรรมจริยธรรม ระเบียบวินัยและความรับผิดชอบ ทำให้สิ่งต่าง ๆ อันดีงามที่เคยมีมาตั้งแต่อดีตเหล่านี้เริ่มเสื่อมถอยลง

จากการศึกษาข้อมูลในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสาเหตุของปัญหาความเสื่อมถอยในด้านคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยในปัจจุบันนี้ เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วในการเข้าสู่สังคมยุคดิจิทัล หรือสังคมดิสรัปชัน (social disruption) เพราะสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยมและวัฒนธรรมประเพณีในแบบแผนที่ดีงามของสังคมไทยแต่เดิม จะเห็นได้ว่าคนในปัจจุบันมีความเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน หรือพวกพ้องของตนเอง เห็นแก่ลาภยศ วัตถุนิยม ขาดความอดทนอดกลั้น ไร้ระเบียบวินัย ฯลฯ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ถือได้ว่าเป็นปัญหาที่ผู้คนในสังคมให้ความสำคัญ และเห็นว่าควรเร่งพัฒนาไปพร้อมกับการส่งเสริมให้ผู้คนในสังคมกลับมามีคุณธรรมและจริยธรรม มีความรับผิดชอบต่อสังคม ปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี ให้เป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะต่อส่วนรวมอย่างเร่งด่วน^๔

^๒ สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. ๒๕๖๑ (Education in Thailand 2018), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๖๑), หน้า ๑-๒.

^๓ กิตติกร เกื้อกุล (ปากกาสีเงิน), เบิกบาน พุทธวิธีเพื่อความงามงามของชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท รุ่งแสงการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๖-๗.

^๔ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)”, ๔๓. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://plan.bru.ac.th> แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ-ฉบับที่-๑๒ [๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๔].

หลักบุญกิริยาวัตถุ นั้น ถือได้ว่าเป็นหลักแห่งการทำบุญหรือหลักแห่งการทำดี ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า ผู้หวังประโยชน์สุข ควรฝึกฝนบำเพ็ญบุญนี้เท่านั้น คือควรบำเพ็ญทาน ควรประพฤติธรรม สม่ำเสมอ และควรเจริญเมตตาภาวนา ครั้นเจริญธรรม ๓ ประการ ย่อมเข้าถึงโลกที่มีสุข ปราศจากการเบียดเบียนกัน^๕ ทั้งนี้ การปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุในด้านการให้ทาน คือการเสียสละสิ่งของทรัพย์สินของตนให้แก่ผู้อื่น ถือเป็นความดีที่ทำได้ง่าย และเป็นการลดความตระหนี่ ลดความเห็นแก่ตัวของตนเอง ในส่วนของการรักษาศีลนั้นถือว่ามีความสำคัญเพราะนำมาซึ่งความสงบสุขร่มเย็น เป็นการควบคุมทางด้านกายและวาจา สำหรับการเจริญภาวนา จะทำให้เกิดผลคือความร่มเย็นทั้งทางกายและทางใจ ต่อตนเองและผู้อื่น^๖ ฉะนั้นจึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมในการนำมาปรับใช้เป็นแนวทางเพื่อแก้ปัญหาสังคมที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ เพราะพบว่าม้งงานวิจัยที่มีผลชี้ให้เห็นว่าประชาชนมีความเข้าใจในเรื่องบุญกิริยาวัตถุถึงร้อยละ ๗๕ ซึ่งแสดงให้เห็นชัดเจนว่าเป็นหลักธรรมที่ไม่ซับซ้อน เพียงแต่ประชาชนยังไม่ได้มุ่งเน้นศึกษาในเรื่องของศีลและภาวนาเท่าใดนัก”

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าคนส่วนใหญ่ในสังคมมีพื้นฐานความรู้ในเรื่องของบุญกิริยาวัตถุกันอยู่แล้ว เพียงแต่อาจถูกทำให้ห่างหายไปบ้างเพราะอิทธิพลของเทคโนโลยีและยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งถ้าผู้คนในสังคมหันกลับมาให้ความสำคัญ และได้รับการศึกษาจนมีความเข้าใจในเรื่องของบุญกิริยาวัตถุอย่างถ่องแท้แล้ว ย่อมจะเป็นการเสริมสร้างให้ความรู้ที่มีอยู่เดิมนั้นเข้มแข็งขึ้น จนสามารถพัฒนาจิตใจให้มีจิตสำนึกที่ดีในการรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมได้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับบุญกิริยาวัตถุ แล้วนำวิเคราะห์ร่วมกับหลักความรับผิดชอบต่อสังคมในยุคปัจจุบัน เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยหลักบุญกิริยาวัตถุที่เหมาะสม อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้นำไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน ให้ดำรงตนอยู่ในกระแสแห่งบุญกิริยาวัตถุ มีจิตสำนึกที่ดีในด้านความรับผิดชอบต่อสังคม อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองและประเทศชาติ ซึ่งจะก่อให้เกิดความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันในสังคมต่อไป

^๕ พ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๖๑/๔๑๖.

^๖ พระภิกษุณันท ฐิตเสฏฐ และคณะ, “ศึกษาวิเคราะห์บุญกิริยาวัตถุ ๓ ที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท”, วารสารปัญญาปริทัศน์, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙): ๒๖.

^๗ กันตภณ หนูทองแก้ว, “การนำหลักบุญกิริยาวัตถุมาใช้ในวิถีชีวิตของประชาชน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. ๒๕๕๖”, สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม ๒๕๕๗ – มีนาคม ๒๕๕๘): ๑๖๕.

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบัน
๒. เพื่อศึกษาหลักบุญกิริยาวัตถุในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
๓. เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมไทยตามหลักบุญกิริยาวัตถุ

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้รูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการสืบค้นข้อมูลเชิงเอกสารในเบื้องต้นก่อน แล้วจึงลงพื้นที่เพื่อศึกษาเรื่องแนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมตามหลักบุญกิริยาวัตถุ โดยเป็นการวิจัย ๒ รูปแบบ ดังนี้

๑. การศึกษาวิจัยข้อมูลเชิงเอกสาร

ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุญกิริยาวัตถุในคัมภีร์พระพุทธศาสนา จากนั้นจึงศึกษาความรับผิดชอบต่อสังคม และสภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมของคนไทยในยุคปัจจุบัน เมื่อได้ศึกษาครบแล้วผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ข้อมูลแล้วสรุปเนื้อหาเพื่อนำไปใช้ในการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เพื่อวิเคราะห์ผลต่อไป

๒. การศึกษาวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้คำถามจำนวน ๒ ชุด ชุดแรกเพื่อทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ รูปแบบของคำถามเป็นแบบปลายเปิดทำการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูล ๒ ส่วน คือ (๑) ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมตามหลักบุญกิริยาวัตถุ และ (๒) ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมของคนในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ส่วนคำถามชุดที่ ๒ สำหรับสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนทั่วไปโดยกำหนดเงื่อนไขของผู้ให้ข้อมูลคือ มีอายุระหว่าง ๒๐-๖๙ ปี พักอาศัยหรือทำงานอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี นับถือศาสนาพุทธ เพื่อให้ได้ข้อมูล คือ (๑) ความรู้ ความเข้าใจเรื่องบุญกิริยาวัตถุ (๒) พฤติกรรมการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา และ (๓) ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมของคนไทยในยุคปัจจุบัน

ผลการวิจัย

๑. สภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบัน

จากคำให้สัมภาษณ์ของกลุ่มเป้าหมาย พบว่า พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมของคนไทยในยุคปัจจุบันที่สำคัญมี ๓ ด้านหลัก คือ ปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมในด้านความไม่มีระเบียบวินัยและไร้จิตสำนึก ปัญหาในด้านความเห็นแก่ตัว ไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไร้น้ำใจ และ

ปัญหาด้านการขาดสติ ใจร้อน ไม่รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง ซึ่งปัญหาในด้านสุดท้ายนี้กลุ่มเป้าหมายผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งเพศชายและเพศหญิงที่มีช่วงอายุต่างกัน ยังได้แสดงความเห็นที่ตรงกันว่า เป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมของคนไทยในยุคปัจจุบันในด้านอื่น ๆ ตามมาด้วย คำสัมภาษณ์ว่า “ปัญหาสังคมในหลัก ๆ ก็คือเรื่องการอารมณ์รุนแรง คนใจร้อนกันเยอะขึ้น ซึ่งคิดว่า จะส่งผลกระทบในด้านอื่น คือถ้าคนใจร้อนกันมากขึ้นก็ทำให้เกิดพลังงานลบขึ้นทำให้เกิดปัญหาตามมา เช่น ปัญหาอาชญากรรม” และคำสัมภาษณ์ว่า “คนไทยในปัจจุบันไม่เข้าใจจิตใจตัวเอง บางครั้งก็ไม่รู้ด้วยซ้ำว่าตัวเองกำลังเครียด พอเครียดก็จะมีพฤติกรรมที่ไม่ดีออกมา” เป็นต้น โดยจากข้อมูลคำสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมของคนไทยในยุคปัจจุบัน ที่ผู้วิจัยได้นำมาเทียบเคียงเข้ากับหลักบุญกิริยาวัตถุ คือ ทาน ศีล และภาวนานั้น พบว่า สัดส่วนความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายนั้น ให้ความสำคัญต่อประเด็นปัญหาทั้ง ๓ ด้านนี้ ในระดับที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมจากผลสำรวจของศูนย์คุณธรรมและนิด้าด้วย โดยได้ระบุว่าคนในสังคมขาดความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ขาดการคิดวิเคราะห์ซึ่งเป็นปัจจัยที่นำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ เพราะในสังคมปัจจุบันอยู่ในยุคดิจิทัลทำให้มีความเป็นส่วนตัวมากขึ้นเรื่อย ๆ และนอกจากนี้ผู้วิจัยยังวิเคราะห์เพิ่มเติมว่าน่าจะเป็นเพราะสังคมไทยยุคปัจจุบัน กำลังอยู่ในช่วงที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์โรคระบาดโควิด ๑๙ ทำให้คนในสังคมล้าแล้วแต่ได้รับผลกระทบอย่างทั่วถึงกันไม่มากนักน้อย ทุกคนต้องปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพการงาน การเผชิญกับสภาวะความเครียด หรือแม้แต่การที่หลายครอบครัวต้องพบกับความสูญเสียของบุคคลอันเป็นที่รักอย่างกะทันหัน จึงน่าจะมีส่วนทำให้มองเห็นสภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมในแต่ละด้านปรากฏออกมามากในอัตราส่วนที่เท่ากันหรือใกล้เคียงกันมากนั่นเอง

นอกจากศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมในทัศนะของกลุ่มเป้าหมายดังที่ผู้วิจัยได้สรุปมาแล้วข้างต้น ยังได้ทำการสัมภาษณ์ถึงสภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมในทัศนะของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มเติมด้วย กล่าวคือในทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิ เห็นว่าคนในสังคมไทยยุคปัจจุบันนี้มีพฤติกรรมด้านความเห็นแก่ตัว ไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไร้น้ำใจ มากที่สุด สำหรับปัญหาในด้านความไม่มีระเบียบวินัย เอาัดเอาเปรียบผู้อื่นนั้น ในทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒินั้นเห็นว่ามีสำคัญเท่ากันกับปัญหาในด้านการขาดสติ ใจร้อน ไม่รู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง ส่วนปัญหาในเรื่องของการขาดสติ ใจร้อน ไม่รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเองที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความสำคัญเท่า ๆ กันกับปัญหาความไม่มีระเบียบวินัย เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น โดยผู้วิจัยมีความเห็นว่าตัวอย่างปัญหาเหล่านี้เห็นได้ชัดเจนจากพฤติกรรม การขับขึ้นท้องถนน และจากโซเชียลมีเดียต่าง ๆ

โดยสรุปแล้ว ปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมของคนในสังคมไทยยุคปัจจุบันไม่ว่าจะในทัศนะของกลุ่มเป้าหมายหรือในทัศนะผู้ทรงคุณวุฒิ ต่างก็มีความเห็นว่าปัญหาทั้ง ๓ ด้านนี้มีความสำคัญในระดับที่ใกล้เคียงกันทั้งสิ้น และเป็นปัญหาที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาเข้ากับการปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุที่ควรทำให้ครบทั้ง ๓ ประการ กล่าวคือ ถ้าไม่รู้จักรักการบำเพ็ญทาน คือมีความเห็นแก่ตัวกันมาก ก็ย่อมส่งผลต่อให้เกิดการละเมิดกฎระเบียบวินัย มีความเบียดเบียนกันทั้งทางกายและทางวาจา ก็คือการประพฤติดุเดือดในเรื่องของศีล ซึ่งจะมีผลในด้านของอารมณ์ ทำให้มีการแสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีออกมาได้อีก ทั้งในด้านพฤติกรรมความเห็นแก่ตัว และการเบียดเบียนกันนั่นเอง

๒. ผลการวิเคราะห์หลักบุญกิริยาวัตถุ

สำหรับความหมายของคำว่าบุญกิริยาวัตถุ นั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่า บุญกิริยาวัตถุ หมายถึง กุศลทั้งหลายที่ให้ผลในภพที่ควรบูชา หรือชำระสันดานของตนจึงชื่อว่าบุญ บุญเหล่านั้นชื่อว่าเป็นกิริยา เพราะต้องทำด้วยเหตุด้วยปัจจัยทั้งหลายจึงชื่อว่าบุญกิริยา และบุญกิริยานั้นเองชื่อว่าบุญกิริยาวัตถุ เพราะความเป็นที่ตั้งแห่งอาณิสสนั้น ๆ^๙ และยังแยกอธิบายต่อไปได้อีกว่า บุญกิริยา หมายถึง การตั้งใจบำเพ็ญบุญ วัตถุ หมายถึง ที่ตั้งหรือเหตุให้เกิดอาณิสสต่าง ๆ บุญกิริยาวัตถุ จึงหมายถึง การบำเพ็ญบุญอันเป็นเหตุให้เกิดอาณิสส^{๑๐} หรืออธิบายโดยสั้นได้ว่า บุญกิริยาวัตถุ หมายถึงการบำเพ็ญบุญอันเป็นเหตุให้ได้อาณิสสมี ๓ อย่าง คือ ทานมัย สีลมัย ภาวนามัย^{๑๑}

ทานมัย หมายถึง บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทาน^{๑๒} ได้แก่ เจตนาเป็นเครื่องบริจจาคไทยธรรมของตนแก่ผู้อื่น ด้วยสามารถแห่งการอนุเคราะห์หรือด้วยสามารถแห่งการบูชาของผู้ที่ตัดรากคือภพยังไม่ขาดทานนั้นเองชื่อว่าทานมัย เจตนาที่เป็นไปแล้วโดยนัยที่กล่าวแล้วในกาลทั้ง ๓ คือ ในกาลอันเป็นส่วนเบื้องต้น ตั้งแต่การให้ปัจจัย ๔ เหล่านั้นเกิดขึ้น ในกาลบริจจาค ในกาลโสมนัสจิตระลึกถึงในภายหลัง ชื่อว่าบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทาน^{๑๓} โดยในทานสูตรได้ปรากฏข้อความว่า ฝ่ายทายก (ผู้ให้) มีองค์ ๓ ประการ คือ ก่อนให้ก็มีใจดี กำลังให้ก็ทำจิตให้เลื่อมใส ให้แล้วก็มีใจเบิกบาน^{๑๔}

ศีลมัย หรือ ศีลมีความหมายว่า ปกติ หมายถึงการปฏิบัติตนอยู่ในสภาพปกติตามธรรมชาติ และยังมีความหมายว่าเป็นความเย็นด้วย เพราะสามารถรักษาความทุกข์ทางใจได้ ทำให้เกิดความปลาบปลื้มใจ มีความสงบเย็น จิตของผู้มีศีลจะมีความยินดีเป็นปกติสุขเป็นจิตของผู้ที่มีความสุข และความหมายสำคัญ

^๙ พุ.อิติ.อ. (ไทย) ๑/๖๐/๒๔๘.

^{๑๐} อ.อ.อ.อ.อ. (ไทย) ๓/๓๖/๒๕๖-๒๕๗.

^{๑๑} พุ.อิติ.อ. (ไทย) ๑/๒๗/๑๐๒.

^{๑๒} อ.อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๕๔.

^{๑๓} พุ.อิติ.อ. (ไทย) ๑/๖๐/๒๔๘.

^{๑๔} อ.อ.อ.อ. (ไทย) ๒๒/๓๗/๔๘๖.

อีกประการหนึ่งของคำว่าศีลและถือเป็นเรื่องสำคัญในการอยู่ร่วมกันก็คือ สันติ เพราะศีลเป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติของมนุษย์ให้อยู่ในกรอบระเบียบ ไม่ล่วงละเมิดกันจึงก่อให้เกิดความสงบสุข สันติสุขในสังคมมีทั้งเจตนาศีล คือมีการตั้งเจตนาในใจเอาไว้แต่ต้นว่าจะไม่กระทำความชั่วใด เวรมณีศีล คือตั้งใจละเว้นจากโอกาสที่จะกระทำความชั่ว ถึงแม้ว่ามีโอกาสให้กระทำก็จะไม่ทำอย่างเด็ดขาด และอวิตติกมศีล ซึ่งหมายถึงการไม่กระทำความชั่วทั้งทางกายและทางวาจา^{๑๔}

ภาวนามัย หมายถึง บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนา^{๑๕} ในอรรถกถามีข้อความอธิบายว่า ภาวนามัย หมายถึง เจตนาของภิกษุผู้พิจารณาเห็นแจ้งจักขุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กาย มนะ ด้วยวิปัสสนา เจตนาของผู้พิจารณาเห็นแจ้งรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ทั้งหลายพิจารณา จักขุวิญญาน โสทวิญญาน ฆานวิญญาน ชิวหาวิญญาน กายวิญญาน มโนวิญญาน จักขุสัมผัส โสตสัมผัส ฆานสัมผัส ชิวหาสัมผัส กายสัมผัส มโนสัมผัส จักขุสัมผัสสชาเวทนา โสตสัมผัสสชาเวทนา ฆานสัมผัสสชาเวทนา ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา กายสัมผัสสชาเวทนา มโนสัมผัสสชาเวทนา รูปสัญญา สัททสัญญา คันธสัญญา ชิวหาสัญญา กายสัญญา ธรรมสัญญา และชรามรณะโดยเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา^{๑๖}

โดยผู้วิจัยได้ทำการสอบถามกลุ่มเป้าหมายผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้ทราบถึงภาพรวมของความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่าบุญกิริยาวัตถุ โดยพบว่า ในกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์มีผู้ที่ไม่รู้จักคำว่าบุญกิริยาวัตถุอยู่เป็นจำนวนมากที่สุด และรองลงมาคือ รู้จักแต่ไม่สามารถอธิบายได้ครบทุกประการ โดยในจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดมีผู้ที่รู้จักและสามารถอธิบายได้ว่าบุญกิริยาวัตถุคืออะไรมีจำนวนน้อยที่สุด แสดงให้เห็นว่าคนในสังคมไทยยุคปัจจุบันนี้ ส่วนมากไม่รู้จักคำว่าบุญกิริยาวัตถุ หรือคนที่รู้จักแม้จะมีจำนวนมาก รองลงมาแต่ก็จะเห็นได้ว่าไม่สามารถอธิบายได้ครบทุกประการ กล่าวคือ มักจะรู้จักแค่บุญในระดับทาน และระดับศีล ซึ่งถือเป็นการทำบุญในระดับเบื้องต้น และระดับกลาง แต่ไม่รู้จักการภาวนาที่ถือเป็นบุญในระดับสูงสุดของบุญกิริยาวัตถุ จะปฏิบัติกันก็เพียงแต่การสวดมนต์ไหว้พระเพื่อให้เกิดความสงบ ความสบายใจเท่านั้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องเร่งให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของหลักบุญกิริยาวัตถุนี้ให้มากขึ้น เพราะนอกจากจะเป็นหลักที่มีความสำคัญในแง่ของพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว หลักบุญกิริยาวัตถุยังมีความสำคัญในแง่ของพฤติกรรม การปฏิบัติตนอันพึงประสงค์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมอีกด้วย

สำหรับพฤติกรรมการทำบุญในกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่จะไม่ได้ปฏิบัติบุญกิริยาวัตถุครบทั้ง ๓ ประการ หรือมีผู้ที่ปฏิบัติครบเป็นส่วนน้อย โดยพฤติกรรมการให้ทานของคนไทย

^{๑๔} พระอุปัชฌาย์สเถระ, วิมุตติมรรค, แปลโดย พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต) และคณะ, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๗-๑๐.

^{๑๕} อัง.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๕๔.

^{๑๖} ขุ.อิติ.อ. (ไทย) ๑/๖๐/๒๕๔.

ในปัจจุบันมีอยู่จำนวนน้อย คือมีการให้ทานที่ลดลง ในขณะที่มีการรักษาศีลอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับพฤติกรรมในด้านการภาวนานั้นกลับมีจำนวนของผู้ที่ปฏิบัติมากที่สุด แต่ทั้งนี้รูปแบบการปฏิบัติก็เป็นเพียงการสวดมนต์ไหว้พระเพื่อให้เกิดความสบายใจ หรือเกิดความสงบชั่วคราวแต่ไม่ได้รู้จักการพิจารณาภาวนาตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ไม่มีการยกระดับจิตใจขึ้นสู่ปัญญา จากข้อมูลนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า เป็นเพราะรูปแบบพฤติกรรมการทำบุญที่เปลี่ยนไป โดยน่าจะมียุทธศาสตร์สำคัญมาจากสถานการณ์ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ดังที่จะได้อธิบายต่อไป

พฤติกรรมด้านการทำทานของกลุ่มเป้าหมาย พบว่าผู้ที่ทำทานเป็นจำนวนน้อยหรือทำนาน ๆ ครั้ง มีจำนวนที่มากที่สุด ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าเป็นเพราะรูปแบบการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนไป กล่าวคือ คนในสังคมอยู่บ้านกันมากขึ้น อีกทั้งพระสงฆ์ก็ไม่สามารถออกบิณฑบาตได้ในหลายพื้นที่ และมาตรการการปิดล็อกดาวนในหลายจังหวัด จึงน่าจะมีผลกระทบทำให้พฤติกรรมการใส่บาตรในตอนเช้าลดลง เพราะในสถานการณ์ปกติหลายคนสามารถใส่บาตรตอนเช้าก่อนไปทำงานหรือในระหว่างการเดินทางไปทำงานได้นอกจากนี้แล้วปัญหาเศรษฐกิจที่ไม่ดีทำให้หลายธุรกิจต้องปิดดำเนินกิจการชั่วคราวหรือบางที่ต้องปิดกิจการถาวร ก็น่าจะมีส่วนที่ทำให้ผู้คนมีความระมัดระวังในการใช้เงินกันมากขึ้น และเลือกทำทานเฉพาะในสถานการณ์ที่เห็นว่าสำคัญหรือมีความจำเป็นมากกว่าการทำทานโดยปกติทั่วไป เช่น ในวันสำคัญต่าง ๆ หรือเมื่อมีการเรียราย และกลุ่มเป้าหมายส่วนมากให้ข้อมูลว่ามักให้เพราะความสงสาร ประเด็นสุดท้ายคือ ผู้วิจัยมีความเห็นว่ารูปแบบการทำทานในยุคปัจจุบันเปลี่ยนเป็นแบบออนไลน์มากขึ้น ซึ่งมีผลกระทบต่อกลุ่มผู้สูงอายุที่น่าจะเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมในการใส่บาตรและเข้าวัดมากที่สุด โดยคนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ขาดความรู้ในด้านการใช้เทคโนโลยีจึงทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการทำทานในรูปแบบใหม่นี้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับจำนวนอัตราส่วนที่มากที่สุดของช่วงตัวเลขอายุ และระดับวุฒิการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ด้วย

ส่วนพฤติกรรมในด้านการรักษาศีล ที่ผู้วิจัยได้เทียบเคียงกับการรักษากฎระเบียบวินัยนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า มีจำนวนของผู้รักษาศีลมากที่สุดในเกณฑ์ระดับปานกลาง และผู้ที่รักษาศีลมากอยู่ในเกณฑ์ที่รองลงมานั้น วิเคราะห์ได้ว่าเป็นแนวโน้มในทิศทางที่ดี แสดงถึงว่าคนไทยยุคปัจจุบันมีความสำรวมระวังในการรักษากฎระเบียบกันมากขึ้น อันน่าจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เช่น การสวมใส่หน้ากากอนามัย การรักษาระยะห่าง การลงทะเบียนเข้า-ออกสถานที่ต่าง ๆ การรอคิวในการสั่งอาหาร การซื้อสินค้า หรือแม้แต่การเข้ารับบริการฉีดวัคซีนและการตรวจคัดกรอง รวมถึงมาตรการล็อกดาวนที่มีผลทำให้สถานบันเทิงปิดบริการชั่วคราว ร้านอาหารไม่สามารถนั่งรับประทานที่ร้านได้ เป็นต้น โดยผู้วิจัยมีความเห็นว่าสิ่งเหล่านี้น่าจะมีส่วนสำคัญในการทำให้อัตราส่วนผู้ที่มีความตั้งใจในการรักษาศีลหรือตั้งใจงดเว้นจากการประพฤติดิมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งปัญหาทางด้านเศรษฐกิจในปัจจุบัน ก็น่าจะมีส่วนที่ทำให้คนในสังคมไทยหันมาทำบุญในรูปแบบอื่นที่ไม่ต้องใช้

เงินกันมากขึ้นด้วย ประการสุดท้ายผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์นี้กำลังอยู่ในช่วงเข้าพรรษา ก็น่าจะมีผลทำให้คนในสังคมไทยยุคปัจจุบันพยายามรักษาศีล และงดการดื่มสุรากันมากขึ้นอีกประการหนึ่งเช่นกัน

สำหรับพฤติกรรมในด้านการภาวนาที่ผู้วิจัยได้หมายรวมถึงการไหว้พระสวดมนต์ด้วยนั้น พบว่าจำนวนที่มากที่สุดเป็นกลุ่มเป้าหมายผู้ที่เจริญภาวนามาก ซึ่งมีแนวโน้มที่สูงขึ้นโดยผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า สาเหตุน่าจะมาจากปัญหาความเครียดของการใช้ชีวิตในท่ามกลางสถานการณ์ของโรคโควิด ๑๙ ที่ระบาดมาเป็นเวลานานต่อเนื่องหลายเดือนจนทำให้รูปแบบวิถีชีวิตเปลี่ยนไป ทั้งในแง่ของการดำเนินชีวิตประจำวัน ปัญหาสุขภาพ ปัญหาเศรษฐกิจ หรือแม้แต่การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ทำให้ผู้คนในสังคมหันมาไหว้พระสวดมนต์กันมากขึ้นเพื่อหาที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยว สร้างขวัญและกำลังใจให้กับตนเอง หรือแม้แต่ช่วยผ่อนคลายจากความเครียดด้วย โดยสาเหตุหลักสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยวิเคราะห์เพิ่มเติม คือ การเจริญภาวนาหรือการไหว้พระสวดมนต์นี้ เป็นบุญที่สามารถทำได้จากที่บ้านและไม่ต้องใช้เงิน โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันจะเห็นได้ว่า มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมบนโซเชียลมีเดียต่าง ๆ โดยนอกจากการเปิดรับบริจาคผ่านช่องทางออนไลน์แล้ว ยังเริ่มจัดให้มีกิจกรรมฟังบรรยายธรรมะ กิจกรรมสวดมนต์หมู่ รวมถึงการปฏิบัติกรรมฐานออนไลน์ จึงอาจจะเป็นโอกาสที่ทำให้คนในครอบครัวซึ่งกำลังอยู่ในช่วงทำงานที่บ้านกันเป็นจำนวนมากนั้น หันมาชักชวนกันทำกิจกรรมในด้านการเจริญภาวนาร่วมกันเพิ่มขึ้นด้วย

กล่าวโดยสรุปแล้วจากตัวเลขที่แสดงพฤติกรรมการปฏิบัติบุญกิริยาวัตถุของกลุ่มเป้าหมายดังที่ปรากฏในข้างต้น ถึงแม้ในภาพรวมจะปรากฏอัตราแนวโน้มด้านการให้ทานลดลง แต่ในด้านการรักษาศีล และการเจริญภาวนากลับเพิ่มสูงขึ้นนั้น แต่หากพิจารณาโดยละเอียดจะพบว่า กลุ่มเป้าหมายยังขาดความเข้าใจในเรื่องบุญกิริยาวัตถุที่แท้จริง คือ หลายคนยังเข้าใจความหมายของการให้ทานว่าเป็นการให้เงินหรือสิ่งของ ไม่ได้เข้าใจถึงการให้ทานอย่างอื่น คือ ธรรมทาน ส่วนในเรื่องของศีล ก็นึกถึงการกระทำผิดทางกายและวาจาที่ออกมาเท่านั้น แต่ในยุคปัจจุบันที่เรากำลังอยู่ในช่วงของยุคดิจิทัล และโซเชียลมีเดียมีอิทธิพลอย่างมาก มีการส่งต่อข้อมูลกันมากมายและรวดเร็วซึ่งในหลายครั้งก็พบว่า เป็นข้อมูลเท็จ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการกระทำผิดศีลอย่างหนึ่งเช่นกัน ส่วนในเรื่องของการภาวนานั้น ส่วนมากมักเป็นการสวดมนต์ไหว้พระ มีกลุ่มเป้าหมายน้อยคนที่รู้จักการเจริญสติและปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งควรฝึกปฏิบัติกันให้มากเพราะสามารถพัฒนาไปสู่ปัญญาได้ ดังนั้นจึงควรที่จะต้องเสริมสร้างให้เกิดพฤติกรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุในประเด็นที่กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นตัวแทนของคนในสังคมไทยยุคปัจจุบันนี้ยังขาดความเข้าใจอยู่ เพื่อให้เกิดการแสดงพฤติกรรมในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมที่เพิ่มมากขึ้นนั่นเอง

๓. ข้อเสนอแนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมตามหลักบุญกิริยาวัตถุ

ตามที่ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี และแนวคิดต่าง ๆ พร้อมทั้งทำการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อ

สังคมตามหลักบุญกิริยาวัตถุ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอเป็น “รูปแบบของความรัก (LOVE Model)” มีแนวทางปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

๑) การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยทาน

สภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมในสังคมไทยยุคปัจจุบันในด้าน ความเห็นแก่ตัว ไร้น้ำใจ ไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสริมสร้างด้วยหลักของทานร่วมกับหลักแนวคิดจิตอาสา ให้รู้จักมีเมตตาต่อกัน แนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ เพื่อสนับสนุนให้เกิดเป็นแนวทาง L=Learning คือ ให้มีเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องของทาน มีการนำความรู้ทางเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้สอนให้รู้จักในหลักเมตตา และการประพฤติตนตามหลักศาสนา ให้รู้จักแบ่งปันแก่ผู้อื่นเพื่อสร้างสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งก่อให้เกิดผลคือ ทำให้คนในสังคมไทยยุคปัจจุบันรู้จักการให้ธรรมะเป็นทานกันมากขึ้น ได้แก่ การให้คำสอนคำแนะนำ รวมถึงกำลังใจที่ดีซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในสถานการณ์ปัจจุบันที่ต้องดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางสภาพปัญหาหลายด้านจากโรคระบาดโควิด ๑๙ นอกจากนี้ยังทำให้เข้าถึงการทำทานทางออนไลน์ได้มากขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องเดินทางไปในที่ต่าง ๆ ช่วยลดปัญหาความขาดแคลนแก่ผู้ด้อยโอกาส เพราะมีการแบ่งปันและการทำทานกระจายเป็นวงกว้างขึ้นในสังคม

๒) การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยศีล

สำหรับสภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมในด้านความไร้ระเบียบวินัย ต้องเสริมสร้างด้วยหลักของศีล โดยประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักแนวคิดจิตอาสา แนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ เพื่อสนับสนุนให้เกิดเป็นแนวทาง O=Obedience คือ การฝึกให้เป็นผู้รู้จักตนเอง เรียนรู้บทบาทและสถานะของตนเพื่อให้ตระหนักว่าตนคือส่วนหนึ่งของสังคม และประพฤติตามกฎระเบียบของสังคม ฝึกสื่อสารด้วยความสุภาพ รู้จักขวนขวายหาความรู้เพิ่มในส่วนที่ตนเองบกพร่อง และเรียนรู้ในศักยภาพของตนเพื่อพัฒนาชีวิตให้สมบูรณ์ ซึ่งจะส่งผลให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย คนในสังคมต่างก็รู้จักให้ความสำคัญต่อส่วนรวม เคารพซึ่งกันและกัน และอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง ไม่เบียดเบียนกันสามารถพัฒนาชีวิตของตนเองให้ได้สมบูรณ์ได้ตามสถานะของตน

๓) การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยภาวนา

สภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมในด้านความใจร้อน ขาดสติ ไม่รู้จักยับยั้งชั่งใจ เสริมสร้างด้วยหลักของ ภาวนา ประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักแนวคิดจิตอาสา แนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์เพื่อมาสนับสนุนให้เกิดเป็นแนวทาง V=Validity คือ สอนให้เข้าใจในหลักการและเหตุผล รู้จักคิดวิเคราะห์ที่มาที่ไป รู้จักความเสมอภาค เป็นกลาง และเรียนรู้ที่จะเข้าใจตนเองตามสภาพที่แท้จริง ซึ่งส่งผลให้เกิด การรู้จักใช้เหตุและผลคิดวิเคราะห์ได้ดี มีความเข้าใจปัญหา และให้ความร่วมมือแก้ไข มีการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ และสามารถพัฒนาชีวิตของตนเองให้ได้

ในส่วนการปฏิบัติตามแนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยหลักของบุญกิริยาวัตถุครบทั้ง ๓ ประการย่อมก่อให้เกิดผลคือ ทำให้เกิดความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่แบ่งปัน อยู่ด้วยความมีระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนกัน รู้จักใช้หลักของเหตุและผลคิดวิเคราะห์ ทำให้มีจิตใจที่สงบเยือกเย็นอันนำไปสู่เป็นความสมดุลทางใจ คือ E=Equilibrium เป็นทางสายกลางหรือมรรคมิองค์ ๘ เป็นผู้ที่มีสัมมาทิฐิปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตั้งใจพัฒนาชีวิตของตนเองให้สมบูรณ์อันจะส่งผลให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมต่อไป

โดยคำว่า LOVE ที่แปลว่าความรักในทางสากลหรือในทางโลกนี้ ก็คือ เมตตาในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งการจะฝึกประพฤติดุปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่มีเมตตาจิต สามารถทำได้โดยการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุทั้ง ๓ ประการเป็นบาทฐาน อันจะนำไปสู่เป้าหมายเพื่อให้สังคมสงบสุขเป็นประโยชน์ท่าน และเพื่อเป้าหมายเพื่อให้ตนเองได้เข้าถึงที่สุดแห่งธรรมอันเป็นประโยชน์ตนโดยครบถ้วนทุกฝ่ายทุกประการ

ได้ว่าปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมในปัจจุบันที่สำคัญนั้น มีอยู่มากมายหลายประการ แต่ทั้งนี้ปัญหาหลักที่คนส่วนใหญ่ในสังคมมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าเป็นปัญหาที่มีความสำคัญในอันดับแรก ๆ คือเรื่องความเห็นแก่ตัว ความไร้ระเบียบวินัย และความใจร้อนของคนในสังคมปัจจุบัน ซึ่งสามารถปรับพฤติกรรมได้โดยการนำหลักบุญกิริยาวัตถุหรือการบำเพ็ญทาน ศีล และภาวนามาประยุกต์ใช้ ตามแนวทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ อันมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยความมั่นคง อันจะส่งผลให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้การจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือขัดเกลาให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมที่มากขึ้นนั้น ควรเริ่มปฏิบัติตั้งแต่หน่วยที่เล็กที่สุดในสังคม คือครอบครัว และควรทำการปลูกฝังตั้งแต่ในวัยเด็ก โดยเน้นการทำกิจกรรม บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุร่วมกัน รวมถึงการประพฤติดุปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างของคนใกล้ชิดด้วย โดยต้องทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดเป็นลักษณะนิสัย เฉพาะอันจะนำไปสู่ความเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมส่วนรวมต่อไป

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่องแนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมตามหลักบุญกิริยาวัตถุ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

๑. ผลการวิจัยเรื่องสภาพความรับผิดชอบต่อสังคมในสังคมไทยยุคปัจจุบัน

ในทัศนะของประชาชนทั่วไปที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์มีความเห็นว่าสภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบันที่เด่นชัดมี ๓ ด้านคือ ปัญหาในด้านการแสดงพฤติกรรมที่ไม่มีระเบียบวินัย เอรัดเอาเปรียบผู้อื่นซึ่งมีอัตราส่วนที่สูงที่สุด รองลงมาคือปัญหาพฤติกรรมด้านความเห็นแก่ตัว ไม่เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ ไร้น้ำใจ และพฤติกรรมการขาดสติ ใจร้อน ไม่รู้จักควบคุมอารมณ์ตัวเอง ซึ่งมีความ

แตกต่างจากผลการวิจัยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิโดยมีทัศนะว่า คนในสังคมมีพฤติกรรมด้านความเห็นแก่ตัว ไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไร้น้ำใจมากที่สุด รองลงมาคือปัญหาในด้านความไม่มีระเบียบวินัย เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น และปัญหาในด้านการขาดสติ ใจร้อน ไม่รู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง

ถึงแม้ว่าลำดับของปัญหาด้านพฤติกรรมและการขาดความรับผิดชอบของประชาชนทั่วไปและผู้ทรงคุณวุฒิจะมีความแตกต่างกันเล็กน้อย แต่ในทัศนะของทั้ง ๒ ฝ่ายมีเห็นไปในทางเดียวกันว่า ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นนี้มีสาเหตุสำคัญมาจากอิทธิพลของโซเชียลมีเดีย ซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อมูลจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ที่พบว่าในยุคปัจจุบันที่คนในสังคมมีการใช้อินเทอร์เน็ตกันอย่างแพร่หลาย ได้ก่อให้เกิดโรคนรอไม่ได้ (Hurry Sickness) ขึ้น โดยทำให้เป็นคนขี้เบื่อ หงุดหงิดง่าย ใจร้อน และมีความเครียดง่าย^{๑๗} ทั้งนี้เพราะเทคโนโลยีและอุปกรณ์สื่อสารต่าง ๆ เป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยยุคปัจจุบันอย่างมาก ทุกอย่างสามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว จนทำให้กลายเป็นความเคยชินกับการทำอะไรที่เสร็จเร็ว ทำอะไรต้องได้เดี๋ยวนี้ เมื่อเจอสถานการณ์ที่ไม่ได้ตั้งใจตนเองก็จะเกิดความกระวนกระวายใจ ส่งผลให้มีอารมณ์ที่แปรปรวน ทำให้เกิดผลเสียตามมาคือ ทำให้กลายเป็นคนที่รู้สึกฉุนเฉียวขี้โมโห มีความหงุดหงิดเมื่อเจอสถานการณ์ที่ต้องรอ เช่น การรอลิฟท์ รอสัญญาณไฟแดง หรือรอคิว เป็นต้น ซึ่งภาวะเช่นนี้จะนำไปสู่พฤติกรรมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความรวดเร็วมากขึ้น เช่น การขับซิ่งรถยนต์ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลถึงคนรอบข้าง และสามารถกระจายสู่สังคมส่วนรวมได้ หากปล่อยเอาไว้วันก็จะนำไปสู่ความรุนแรงของโรคที่มากขึ้น จนอาจถึงระดับที่ควบคุมตนเองไม่ได้ตามมา^{๑๘} อีกทั้งสถานการณ์เกี่ยวกับโรคระบาดโควิด ๑๙ ที่คนในสังคมกำลังเผชิญ ทำให้ต้องประสบกับปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน และยังต้องปรับตัวเพื่อให้เข้ากับการใช้ชีวิตในรูปแบบวิถีความปกติใหม่ (New Normal) จึงยิ่งทำให้แสดงพฤติกรรมที่ขาดความรับผิดชอบต่อสังคมออกมามากยิ่งขึ้นด้วย

๒. ผลการวิจัยเกี่ยวกับความเข้าใจในหลักบุญกิริยาวัตถุของคนในสังคมไทยยุคปัจจุบัน

พบว่ากลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์มีจำนวนผู้ที่รู้จักคำว่าบุญกิริยาวัตถุและสามารถอธิบายได้ครบทุกประการในอัตราส่วนที่น้อยที่สุด สำหรับอันดับรองลงมาคือ รู้จักคำว่าบุญกิริยาวัตถุแต่ไม่สามารถอธิบายได้ครบทุกประการ และผู้ที่ไม่รู้จักคำว่าบุญกิริยาวัตถุแต่รู้จักคำว่า ทาน ศีล และภavana เป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าคนส่วนใหญ่ในสังคมยังขาดความเข้าใจในเรื่องของบุญกิริยาวัตถุที่แท้จริง ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการวิจัยในด้านพฤติกรรมการทำทาน โดยพบว่าความถี่ของผู้ที่

^{๑๗} Pawinee, “ภัยใกล้ตัว! โรคนรอไม่ได้ (ไอเอ็นเอ็น)”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.hsri.or.th/people/media/care/detail/5779> [๑ กันยายน ๒๕๖๔].

^{๑๘} ภูริตา บุญล้อม, “รู้จักโรคนรอไม่ได้ (Hurry Sickness) พร้อมกับ ๖ สัญญาณช่วยเช็คว่าคุณกำลังเป็นโรคนี้อยู่หรือไม่?”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thestandard.co/hurry-sickness/> [๑ กันยายน ๒๕๖๔].

ทำงานน้อยอยู่ในอัตราส่วนที่สูงที่สุด ความถี่ในการทำทานระดับมากมีอัตราส่วนที่รองลงมาเป็นอันดับที่ ๒ และความถี่ของผู้ที่ทำทานในระดับปานกลางอยู่ในอันดับที่ ๓ สำหรับตัวเลขในการรักษาศีลหรือการปฏิบัติตามกฎระเบียบวินัยนั้นพบว่าตัวเลขที่เป็นแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้น โดยอัตราส่วนสูงที่สุดอยู่ในระดับปานกลาง และความถี่มากอยู่อันดับที่รองลงมา ส่วนผู้ที่มีความถี่ในการรักษาศีลน้อยอยู่ในลำดับสุดท้าย เช่นเดียวกับตัวเลขของความถี่ในการเจริญภาวนามากที่ปรากฏอยู่ในอัตราร้อยละที่สูงสุดเป็นอันดับแรก รองลงมาอันดับที่ ๒ คือตัวเลขความถี่ในการเจริญภาวนาน้อยอยู่ และลำดับสุดท้ายคือความถี่ในการเจริญภาวนาปานกลาง และเป็นไปในทิศทางเดียวกับตัวเลขชีวิตสภาวะทางสังคมไทยผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่าในช่วงสถานการณ์โรคระบาดโควิด ๑๙ และรัฐบาลมีมาตรการในการควบคุมโรคระบาด ทั้งการจำกัดเวลาในการเดินทางช่วงกลางวัน ขอความร่วมมือในการงดเดินทางข้ามจังหวัด การทำงานจากที่บ้าน รวมถึงการปิดสถานบันเทิง จึงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ ซึ่งเห็นได้จากอัตราตัวเลขของผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุและการประทุษร้ายต่อทรัพย์สินที่ลดลงในช่วงเวลาดังกล่าว แต่กลับเพิ่มขึ้นในช่วงที่มีการผ่อนคลามาตรการ

นอกจากนี้ยังวิเคราะห์ได้เข้ากันกับตัวเลขของการทำทานที่ลดลง แต่การสวดมนต์ภาวนามีมากขึ้น เป็นเพราะในช่วงเวลาปัจจุบันคนในสังคมไทยส่วนใหญ่กำลังเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจ เพราะหลายคนต้องตกงาน หลายคนไม่สามารถเปิดดำเนินกิจการได้ตามปกติ จึงทำให้มีการทำทานกันน้อยลงเพราะคนส่วนใหญ่ในสังคมเข้าใจว่าการทำทานคือการทำบุญด้วยทรัพย์สินและสิ่งของ จึงต้องระมัดระวังการใช้จ่ายกันมากขึ้น เลือกรับเฉพาะสถานการณ์ที่ประสบตรงหน้า หรือมีคนชักชวนเป็นส่วนใหญ่ แต่ในทางตรงกันข้ามกลับปรากฏตัวเลขที่คนสวดมนต์กันมากขึ้นในลำดับสูงสุด เป็นเพราะการประสบกับปัญหาความเครียดจากสถานการณ์ที่ต้องเผชิญจึงต้องหาที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ หลายคนจึงหันมาสวดมนต์เพื่อให้เกิดความสบายใจ คลายความเครียด และเป็นการทำบุญที่ไม่ต้องใช้เงินและสามารถทำได้ไม่จำกัดสถานที่ และเวลาด้วย

๓. นำเสนอแนวทางทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมไทยตามหลักบุญกิริยาวัตถุ

จากผลการวิจัยถึงสภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมของคนไทยในยุคปัจจุบันสามารถสรุปผลการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ดังนี้คือ ให้ความรู้ความเข้าใจถึงความหมาย ประเภท และอานิสงส์ของทาน ให้มีกิจกรรมรวมถึงการให้ความรู้ทางด้านเทคโนโลยี เพื่อให้คนในสังคมไทยยุคปัจจุบันเข้าถึงและทำทานกันมากขึ้น ในหลักของศีล ให้ใช้แนวทางการฝึกฝนทั้งการเป็นผู้ที่รู้จักตนเองว่าอยู่ในสถานะและบทบาทใด ฝึกทางด้านการสื่อสารให้คำพูดและข้อความที่แสดงออกไปประกอบด้วยความสุภาพ และเป็นประโยชน์ ส่วนแนวทางในด้านการภาวนา คือ มุ่งเน้นการฝึกสติและสมาธิ พิจารณาดนเองเสมอ เพื่อให้เกิดเรียนรู้ในเรื่องของหลักการและเหตุผล จนพัฒนาไปสู่ปัญญา โดยแนวทางต่อไปนี้

๑. แนวทางการเสริมสร้างให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ

๑) จัดให้มีกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ ในสถานศึกษาหรือหน่วยงาน เช่น การใส่บาตรร่วมกัน เพื่อให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างครอบครัว หรือกลุ่มเพื่อนในการจัดเตรียมสิ่งของมาทำบุญ โดยในระหว่างการจัดกิจกรรมนั้น หากมีปัญหาต่าง ๆ หรือมีการกระทบกระทั่งกัน ก็จะทำให้ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้ถึงการให้อภัยซึ่งกันและกัน การให้ความช่วยเหลือ ร่วมมือกันเพื่อให้กิจกรรมเหล่านั้นประสบความสำเร็จ

๒) จัดกิจกรรมขอรับบริจาคแล้วไปมอบให้กับสถานสงเคราะห์ หรือชุมชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากโรคระบาดหรือภัยพิบัติร่วมกัน เพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน และซาบซึ้งใจจากการทำบุญผ่านทางประสบการณ์โดยตรง อันจะทำให้เกิดลักษณะนิสัยที่เอื้อเฟื้อจากภายในใจของผู้นั้น

๓) ทำกิจกรรมส่งเสริมจิตอาสาให้นักเรียนด้วยการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ หรือให้ความช่วยเหลือครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่ในโรงเรียน แล้วให้ท่านเหล่านั้นเซ็นชื่อรับรองเป็นหลักฐาน โดยอาจจัดเป็นแข่งขันกันเองภายในห้องเรียน หรือระดับชั้น แล้วให้มีการมอบรางวัลเพื่อสร้างแรงจูงใจ และปลูกฝังนิสัยในการช่วยเหลือผู้อื่นให้แก่นักเรียน

๔) สร้างช่องทางสื่อสารในโซเชียลมีเดีย เช่น การตั้งกลุ่มไลน์โอเพนแชท หรือกลุ่มเฟซบุ๊ก เพื่อให้ญาติโยมสามารถสื่อสารกับวัดในชุมชนของตนได้โดยตรงแบบเรียลไทม์ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเกิดความเดือดร้อนก็สามารถให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ โดยให้มีคณะพระสงฆ์เป็นแอดมินดูแลกลุ่ม คอยให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมะข้อคิดง่าย ๆ ประจำวัน รวมถึงนัดหมายการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น สวดมนต์ เจริญภาวนา เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ในยุคปัจจุบันที่สังคมกำลังเผชิญกับปัญหาโรคระบาดโควิด ๑๙ จึงต้องปรับเปลี่ยนเกี่ยวกับการทำทานในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ โดยไม่ต้องเดินทาง และเพื่อให้คนในสังคมเข้าใกล้วัดได้มากขึ้นโดยผ่านทางระบบออนไลน์ด้วย

๒. แนวทางการเสริมสร้างให้เกิดการรักษาระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนกัน

๑) ฝึกปฏิบัติการสำรวม กาย และวาจาของตนเองให้อยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์ คือทำตารางบันทึกพฤติกรรมทั้งด้านที่ดีและไม่ดีของตนเองในแต่ละวัน เช่น พูดคำหยาบครั้งหนึ่งก็ลงบันทึกไว้ครั้งหนึ่ง หรือทำผิดกฎระเบียบด้านไหนก็ลงบันทึกของตัวเองเอาไว้ แล้วนำมาทบทวนดูว่าในแต่ละวันเราทำผิดมากน้อยแค่ไหน เมื่อได้พิจารณาเห็นข้อบกพร่องของตนเองแล้วก็จะทำให้เกิดการสำรวมระวังกายและวาจามากขึ้น คอยระวังไม่ให้ตนกระทำผิดในวันต่อไป เมื่อเกิดความเคยชินก็จะเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้เป็นผู้ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบได้

๒) ทำการประชาสัมพันธ์หรือรณรงค์ให้คนในสถานศึกษา หน่วยงาน หรือชุมชนตระหนักถึงกฎระเบียบวินัยที่ต้องปฏิบัติตาม โดยอาจจัดให้มีการประเมินผลและมอบรางวัลให้แก่ผู้ที่ให้ความร่วมมือ

ในการรักษาภักดีของส่วนรวมมากที่สุดด้วย เพื่อช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจในการพยายามรักษาภักดี แสดงความรับผิดชอบต่อสังคมได้

๓. แนวทางการเสริมสร้างให้รู้จักการควบคุมอารมณ์ มีสติ

๑) ทำในรูปแบบของการจัดกิจกรรมเจริญสติ วิปัสสนาภาวนา โดยให้มีพระวิปัสณาจารย์ หรือวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญมาบรรยายให้ความรู้ และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ในสถานศึกษา หน่วยงาน หรือชุมชน โดยการฝึกกระสิกรู้ให้มีสติอยู่กับปัจจุบันขณะเสมอ ๆ หมั่นพิจารณา อารมณ์ของตนเองอยู่เนื่อง ๆ เพื่อให้เกิดการรู้เท่าทันอารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบทั้งสุข ทุกข์ และเฉย ๆ ทำให้เกิดสติ สัมปชัญญะ และสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริงต่าง ๆ ที่จะต้องเผชิญในชีวิตประจำวันได้

๒) สำหรับในสถานการณ์ปัจจุบันอาจเน้นรูปแบบจัดกิจกรรมสวดมนต์ ฟังธรรม นั่งสมาธิ และเดินจงกรมผ่านการไลฟ์สดทางเฟซบุ๊ก หรือแอปพลิเคชันซูม เพื่อให้เกิดความตื่นตัวในการทำบุญเจริญ ภาวนารูปแบบวิถีใหม่ในสังคมไทยให้มากขึ้น

๓) ทำกิจกรรมตามรูปแบบของแอปพลิเคชันที่เป็นตารางฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิต เช่น Mind Gym ซึ่งมีหลักการเกี่ยวกับการฝึกออกกำลังกาย แต่เป็นการปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุคือทาน ศีล และภาวนา โดยให้มีการบันทึกกิจกรรมการทำบุญของตนในแต่ละด้าน แล้วดูว่าในแต่ละวันมีการทำบุญ ในด้านใดมากหรือน้อยทำได้ครบทุกด้านหรือไม่ โดยเฉพาะการภาวนา อาจให้แอปพลิเคชันแจ้งเตือน การภาวนาได้ตามระยะเวลาและความถี่ที่ตนเองสะดวก เช่น ทำสมาธิทุก ๆ ๒ ชั่วโมง ครั้งละ ๕-๑๐ นาที

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สามารถสรุปข้อเสนอแนะได้ ๒ แนวทาง ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนทั่วไปในเขตพื้นที่อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรีเท่านั้น ซึ่งอาจจะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมในการทำบุญไปในทิศทางเดียวกัน เนื่องจาก อยู่ภายใต้ข้อกำหนดกฎเกณฑ์และเงื่อนไขเดียวกัน และไม่ได้ทำการเก็บข้อมูลในกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มที่อยู่ในช่วงวัยที่ควรได้รับการปลูกฝังมากที่สุดในสังคม จึงอาจจะทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบรอบด้าน แต่แนวทางตามที่ได้วิจัยได้เสนอไปแล้วนี้สามารถนำไปปรับใช้ได้กับกลุ่มคนทั่วไปทุกเพศ ทุกวัย สถานศึกษา ต่าง ๆ สามารถนำงานวิจัยนี้ไปปรับใช้ให้เข้ากับช่วงวัยของเด็กและเยาวชนได้ รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์ และพัฒนาสังคม เช่น สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือหน่วยงานราชการ บริษัทเอกชนอื่น ๆ ก็สามารถ นำงานวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้เช่นกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมไทยและประเทศชาติ โดยรวมต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีรูปแบบของกิจกรรมที่เสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม
๒. ควรทำการวิจัยกับกลุ่มประชากรที่มีจำนวนมากขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายในการนำมาวิเคราะห์ได้หลายแง่มุมมากขึ้น
๓. ควรนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยหลักธรรมอื่น อาทิเช่น ทิศ ๖ สังคหวัตถุ ๔ หรือ พรหมวิหาร ๔

บรรณานุกรม

- กิตติกร เกื้อกุล (ปากกาสีเงิน). เบิกบาน พุทธวิธีเพื่อความงดงามของชีวิต. กรุงเทพมหานคร: บริษัท รุ่งแสงการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๖.
- กันตภณ หนูทองแก้ว. “การนำหลักบุญกิริยาวัตถุมาใช้ในวิถีชีวิตของประชาชน อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๕๕๖”. สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม ๒๕๕๗ – มีนาคม ๒๕๕๘) : ๑๖๕.
- พระภัทรนันท์ ฐิตเสฏฐ์ และคณะ. “ศึกษาวิเคราะห์บุญกิริยาวัตถุ ๓ ที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท”. วารสารปัญญาปณิธาน. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙): ๒๖.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. ๒๕๖๑ (Education in Thailand 2018). พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๖๑.
- ภุริตา บุญล้อม. “รู้จักโรคนรอไม่ได้ (Hurry Sickness) พร้อมกับ ๖ สัญญาณช่วยเช็คว่าคุณกำลังเป็น โรคนี้อยู่หรือเปล่า”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://thestandard.co/hurry-sickness/> [๑ กันยายน ๒๕๖๔].
- สถานทูตสหรัฐและสถานกงสุลในประเทศไทย. รายงานว่าด้วยเสรีภาพทางศาสนานานาชาติในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๖๓. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://th.usembassy.gov/th/our-relationship-th/official-reports-th/2020-international-religious-freedom-report-thailand-th/> [๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๔].
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)”. ๔๓. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://plan.bru.ac.th> แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ-ฉบับที่-12/ [๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๔].
- Pawinee. “ภัยใกล้ตัว! โรคนรอไม่ได้ (ไอเอ็นเอ็น)”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.hsri.or.th/people/media/care/detail/5779> [๑ กันยายน ๒๕๖๔].